

2. Рогатюк І. В. Підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді: процесуальна тактика в нестандартних умовах. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1(13). С. 87–98.

3. Кісліцина І. О. Окремі аспекти підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Том 2. С. 180–183.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у двох томах / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х. : Право, 2012. 1432 с.

6. Матієк С. В. Підготовка прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді. Київ : Істина. 2002. 48 с.

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПОРУШЕННЯМ
СТ. 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (1950 Р.)
В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Розумовський О. С.

аспірант

*Харківського національного університету внутрішніх справ, адвокат
м. Харків, Україна*

На жаль, війна є невід'ємною частиною історії усього людства на планеті Земля. При цьому, протягом дуже тривалого часу війна залишалася поза правовим регулюванням у світі. Так, перші міжнародно-правові норми в рамках гуманітарного спрямування з'явилися лише на початку середині XIX століття, коли за ініціативою швейцарського підприємця та громадського діяча Анрі Дюнана почав зароджуватися визначний Міжнародний рух «Червоного хреста». Однак більша частина міжнародних норм, націлених на полегшення долі жертв війни та військових конфліктів, стосувалися лише міжнародних конфліктів. У свою чергу, доволі тривіально говорити про те, що збройні конфлікти міжнародного і неміжнародного характеру були звичайним явищем протягом всієї історії нашого людства. Значна кількість збройних конфліктів відбувається в межах кордонів однієї держави, конфронтація у таких конфліктах відбувалася між урядовими

силами держави та організованими озброєним формуваннями, що діють незалежно від держави. Такі збройні конфлікти прийнято у міжнародному суспільстві називати неміжнародними і хоча, за визначенням даних конфліктів, вони відбуваються не між суверенними та незалежними державами, сучасне міжнародне право містить цілу систему нормативно-правових норм, що врегульовують поведінку сторін у таких конфліктах. Після Другої світової війни кількість внутрішніх збройних конфліктів значно перевищила кількість міждержавних збройних конфліктів, а сама Друга світова війна сприяла створенню у 1949 році Ради Європи для захисту прав людини, демократії та верховенства права у всій Європі з наступним створенням у 1959 році Європейського Суду з прав людини, що став проявом бажання держав на завжди запобігти звірствам на шталт тих, що були вчинені у середні ХХ століття [1, с. 128], а завершення Холодної війни між Североатлантичним Альянсом та Союзом Радянських Соціалістичних Республік дало новий поштовх до розв'язання ще більшої кількості неміжнародних збройних конфліктів.

Історії взаємин Європейського суду з прав людини (а також колишньої Європейської комісії з прав людини) з міжнародним правом, що застосовується під час збройних конфліктів, присвячена велика кількість досліджень – від ґрунтовних статей, що віддають страсбурзьким органам належне [2, с. 115–163], до монографій, які проголошують Європейський суд з прав людини ледве не винуватцем безкарності осіб, винних у найтяжчих злочинах проти міжнародного права [3, с. 298]. Однак, ми зупинимося на питанні розгляду однієї категорій справ, а саме, що розглядаються Європейським судом з прав людини, пов'язаних з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) (далі за текстом – Конвенція) – права на життя [4]. Ми вважаємо, що ні у кого не повинно викликати сумнівів те, що право на життя є одним з основоположних або фундаментальних прав людини. Будь-який каталог прав людини, що міститься у міжнародних інструментах як універсального, так і регіонального характеру, починається саме з цього права на життя. Обов'язок кожної держави охороняти це право є першочерговим, оскільки найвеликою цінністю кожної держави є життя людини. Право на життя також визнається як основоположне право людини відповідно до звичаєвого міжнародного права та має природу *jus cogens* (імперативної норми загального міжнародного права) [5, с. 64–87]. Тому не дивно, що у Конвенції право на життя розглядається як одне за найбільш фундаментальних положень конвенції. У Конвенції, як і у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (далі, за текстом – Міжнародний пакт) [6], право на життя належить до числа

тих, відхилення (дерогація) від якого неприпустимі навіть за надзвичайних ситуацій (ст. 15 Конвенції, ст. 4 Міжнародного пакту).

Однак, Європейський суд з прав людини (далі, за текстом – Суд) взагалі утримується від кваліфікації ситуації збройного конфлікту, що є аксіоматичним для будь-якого застосування норм міжнародного гуманітарного права. Суд виходить з того, що єдиним питанням, яке він вправі вирішувати, зводиться до наявності чи відсутності порушення державою Конвенції. Іншими словами, він застосовує лише міжнародне право захисту прав людини, або, ще конкретніше – лише Конвенцію. З цього випливає те, що Суд не повинен згідно з Конвенцією визначати, чи держава діяла у відповідності із Женевськими конвенціями про захист жертв війни (1949 р.) або Додатковими протоколами до них. Суд регулярно відмовляв у застосуванні міжнародного гуманітарного права навіть всупереч тому, що сторони на нього посилалися [7, с. 31].

Таким чином, до питання про те, як співвідноситься і взаємодіє міжнародне право про права людини та міжнародне гуманітарне право ми можемо надати наступне, зокрема, обидві галузі міжнародного права обов'язково застосовуються під час збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право з огляду на звичаєвий характер окремих норм та спеціальні положення, а право про права людини з огляду на те, що воно встановлює правовий режим відносини між державою та її громадянами під час збройних конфліктів. Однак між міжнародним гуманітарним правом та правом про права людини є суттєві відмінності, зокрема:

- гуманітарне право покликане обмежити лиха війни, а право про права людини захистити людину від свавільних дій. Ці дві галузі права розвивалися паралельно і на теперішній час лишаються відокремленими, хоча й тісно пов'язаними, галузями міжнародного права;

- гуманітарне право, застосовне під час внутрішніх збройних конфліктів, є обов'язковим для всіх сторін конфлікту (як для урядових військ, так і для організованих збройних формувань), тоді як право про права людини пов'язане з правом на життя створює зобов'язання лише для уряду;

- міжнародне гуманітарне право є обов'язковим і немає жодних виключень, тоді як міжнародні договори у сфері захисту прав людини часто містять положення, що передбачають можливість відступу від закріплених прав за певних обставин.

Війна або міжнародний та неміжнародний збройний конфлікт безперечно є ситуацією, що може загрожувати життю нації, а тому і Конвенція прямо вказує на це як на підставу, що виправдовує відступ держави від виконання зобов'язань. Звісно, суспільна небезпека може

виникати і без внутрішнього збройного конфлікту. Так, Суд вважає, що відхилення від положень конвенції є можливим лише у виключних кризових ситуаціях, що впливають на все населення і становлять під загрозу організоване життя суспільства певної держави [8].

Слід також зазначити, що Міжнародні договори у сфері захисту прав людини продовжують діяти навіть під час збройних конфліктів. Міжнародний Суд ООН, у своєму Консультативному висновку щодо законності погрози ядерною зброєю або її застосування зазначив, що захист, який надає Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, не припиняється під час війни, за виключенням випадків передбачених ст. 4 Міжнародного Пакту [9].

Тому, на нашу думку, при більш детальному дослідженні стану дотримання ст. 2 Конвенції про захист прав і основоположних свобод (1950 р.) та практики Європейського суду з прав людини, вважаємо, що міжнародні договори у сфері захисту прав людини залишаються надзвичайно важливими навіть під час збройних конфліктів. Звернення Європейського суду з прав людини до зазначеної нами проблеми стало важливою складовою діяльності самого Суду. При цьому, діяльність цієї судової установи робить великий внесок у зусилля світового співтовариства, спрямовані на забезпечення прав людини як у мирний час, так і в умовах збройних конфліктів.

Література:

1. Архипова Л. Б. Права человека: постоянная задача Совета Европы. Права человека, 1996. 128 с.

2. Gaggioli G., Kolb R. A Right to Life in Armed Conflicts? The Contribution of the European Court of Human Rights / Gloria Gaggioli and Robert Kolb. *International Yearbook of Human Rights*. 2007. Vol. 37. P. 115–163.

3. Grover S. C. The European Court of Human Rights as a Pathway to Impunity for International Crimes / Sonja C. Grover. Berlin, Heidelberg : Springer, 2010. XXV p. P. 298.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 11.05.2022).

5. De Schutter O. *International Human Rights Law : Cases, Materials, Commentary*. Olivier De Schutter. Oxford : Oxford University Press, 2010. LXIV p. 967 p.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148 VIII (2148-08) від 19.10.1973 року). URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.05.2022).

7. Qўйnivet N. The Implementation of International Humanitarian Law by Human Rights Courts: The Example of the Inter-American Human Rights System / Nolllle Qўйnivet. *International humanitarian law and human rights law : towards a new merger in international law / edited by Roberta Arnold and Nolllle Qўйnivet*. Leiden – Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2008. P. 31–353.

8. Case of Lawless v. Ireland, Judgement of 1 July 1961. – E.C.H.R. *ECHR Official WebSite*. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57518"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 11.05.2022).

9. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, ICJ Reports, 1996. *ICJ Official Website*. URL: <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7497.pdf> (дата звернення: 11.05.2022).

ЕФЕКТИВНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ОБОРОННІЙ СФЕРІ

Штундер Л. В.

*адвокат, аспірант кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

За даними Стокгольмського Міжнародного Інституту Дослідження Миру SIPRI, корупційна складова оборонних замовлень всіх держав за 2017 рік становить близько 20%, а це 400 мільярдів доларів. У країнах, які воюють (Україна – одна з них) корупційна частка є ще більшою, визнають дослідники. Що свідчить про те, що корупція є досить поширеним явищем у сфері державного оборонного замовлення [2].

Так, у 2015 році між концерном «Військторгсервіс та Міністерством оборони України укладено 13 договорів постачання речового майна на загальну суму 31,8 мільйонів гривень. Поставку здійснено тільки на підставі 9 договорів. Концерн «Військторгсервіс не повернув бюджетні кошти за не постачання речового майна. Слід зазначити, що військові службові особи Міноборони навмисно не проводили конкурсні процедури при закупівлях, концерну «Техвоєнсервіс» незаконно